

Հայաստանի Հանրապետությունում շրջակա միջավայրի վերջին գնահատումների էֆեկտիվությունն ու համապատասխանությունը քաղաքականության մշակման և հանրային տեղեկատվության համար

Աշխատանքային փաստաթուղթ, հոկտեմբեր, 2017թ.

European Environment Agency

Կազմի ձևավորումը՝ Չոֆ բնապահպանական ցանց
Ձևավորումը՝ Չոֆ բնապահպանական ցանց/Մարիա Լիբերտ

Իրավական ծանուցում

Այս հրատարակությունը պատրաստվել է Եվրամիության աջակցությամբ, սակայն դրա բովանդակությունը կարող է չարտացոլել Եվրոպական հանձնաժողովի կամ Եվրամիության այլ հաստատությունների պաշտոնական տեսակետները: Ոչ Շրջակա միջավայրի եվրոպական գործակալությունը, ոչ էլ Գործակալության անունից գործող որևէ անձ կամ կազմակերպություն պատասխանատվություն չեն կրում այս զեկուցում պարունակվող տեղեկատվության հնարավոր օգտագործման համար:

Հեղինակային իրավունքի ծանուցում

© Շրջակա միջավայրի եվրոպական գործակալություն, 2017թ.

Վերարտադրությունը թույլատրվում է՝ պայմանով, որ նշվի աղբյուրը, եթե այլ բան նշված չի: Եվրամիության մասին տեղեկատվությունը հասանելի է համացանցում: Այն կարելի է տեսնել Եվրոպա սերվերի միջոցով: (www.europa.eu).

Լյուքսեմբուրգ, Եվրոպական միության հրատարակությունների գրասենյակ, 2017

Սույն փաստաթղթում ներկայացված նյութերն ու մեկնաբանությունները չեն ենթադրում ՇՄԵԳ-ի կողմից որևէ կարծիքի արտահայտում որևէ պետության, տարածքի, քաղաքի կամ տարածաշրջանի իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ, կամ դրա իշխանությունների, կամ դրանց սահմանների սահմանազատման վերաբերյալ:

Շրջակա միջավայրի եվրոպական գործակալություն
Կոնգենս Նիտորվ 6
1050 Կոպենհագեն K
Դանիա
Հեռ.՝ +45 33 36 71 00
Web: eea.europa.eu
Հարցերի դեպքում՝ eea.europa.eu/enquiries

Բովանդակություն

1	Ներածություն.....	4
2	Արդյունքներ և հիմնական ուղերձներ.....	6
	• Էֆեկտիվություն.....	6
	• Որակ.....	7
	• Արդյունավետություն.....	8
	• Քաղաքականության ազդեցություն.....	9
	• Իրագեկում և ներգրավում	10
3	Եզրակացություններ և նկատառումներ.....	11
	Հավելվածներ.....	13
	• Հարցված կազմակերպություններ	14
	• Հարցման արձագանքների համառոտագիր	15
	• Գնահատման գործիք.....	18

Երախտիքի խոսք

Եվրոպական Միության կողմից ֆինանսավորված այս ուսումնասիրությունը, որը մշակվել և մեկնարկել է Շրջակա միջավայրի եվրոպական գործակալության կողմից (ՇՄԵԳ), իրականացվել է Zoï Բնապահպանական ցանցի կողմից՝ ԵՀԳ գործընկեր երկրներում իրականացված օգտագործողների հարցման բազմաթիվ մասնակիցների աջակցությամբ:

Այս հաշվետվության հեղինակներն են Նունե Հարությունյանը Կովկասի՝ տարածաշրջանային բնապահպանական կենտրոնից և Լեսյա Նիկոլայեվան՝ Նիկոլայ Դենիսովի մասնակցությամբ՝ Zoï բնապահպանական ցանցից: Մասնակցել են նաև Եվգենիա Մեխտիյեվան՝ Կովկասի տարածաշրջանային բնապահպանական կենտրոնից, Յանա Թաֆին, Վիկտորիա Գոնչառովան, Գայինա Գեորգիեվա Հրիստովան և Ադրիանա Գեորգեն՝ Շրջակա միջավայրի եվրոպական գործակալությունից:

ՇՄԵԳ-ից լրացուցիչ աջակցություն և ուղղորդում է տրամադրվել Ադրիանա Գեորգեի և Դեմիո Սթաններսի կողմից:

ՇՄԵԳ-ը և Zoï բնապահպանական ցանցը շնորհակալություն են հայտնում Հայաստանում ԵՀԳ ՇՄՏՄ II Արևելք ծրագրի ազգային համակարգողներ՝ Ջուլիետա Ղիչյանին և Յուրիկ Պողոսյանին, ազգային և համայնքային իշխանություններին, Օրհուսի կենտրոններին, հասարակական, գիտական և այլ կազմակերպություններին՝ ուսումնասիրության իրենց ներդրումների համար և իրենց կարծիքն ու լրացուցիչ տեղեկատվություն տրամադրելու համար:

Շնորհակալություն նաև Ջեֆրի Հյուսին (Zoï բնապահպանական ցանց)՝ անգլերեն տարբերակը խմբագրելու համար, Լուսինե Թապալյանին (Zoï բնապահպանական ցանց)՝ հայերեն թարգմանության համար և Մարիա Լիբերտին՝ (Zoï բնապահպանական ցանց)՝ ձևավորման համար:

1 Ներածություն

Սույն հաշվետվությունը ամփոփում է Հայաստանի Հանրապետությունում (այսուհետ տեքստում՝ Հայաստան) շրջակա միջավայրի գնահատումների օգտագործողների հարցման արդյունքները: ԵՄ կողմից <<Եվրոպական հարևանության տարածաշրջանում Շրջակա միջավայրի տեղեկատվական միասնական համակարգի (ՇՍՏՄ) սկզբունքների և փորձի իրականացում>> (ԵՀԳ ՇՍՏՄ II) ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորված այս ուսումնասիրության ուղղակի նպատակն էր ավելի լավ հասկանալ, թե ինչպես են օգտագործողներն ընկալում իրենց երկրներում հրապարակված շրջակա միջավայրի գնահատումների որակն ու օգտակարությունը: Կերջնական նպատակն էր այնուհետև պարզել, թե ինչպես կարելի է հզորացնել երկրներում շրջակա միջավայրի կանոնավոր գնահատումն ու հաշվետվողականությունը՝ դրանց քաղաքականության մշակմանը, հանրության իրազեկմանը և, ի վերջո, բնապահպանական ցուցանիշների բարելավմանը աջակցելու համար:

Այս ուսումնասիրությունը, որը մշակվել և մեկնարկել է Շրջակա միջավայրի եվրոպական գործակալության (ՇՄԵԳ) և իրականացվել է ՅժԻ Բնապահպանական ցանցի կողմից, իրականացվել է վեց երկրներից յուրաքանչյուրում շրջակա միջավայրի գնահատումների օգտագործողների հետ անցկացված հարցազրույցների շարքի միջոցով: Հարցազրույցները հիմնված էին ՇՄԵԳ-ի ստանդարտացված հարցաթերթի վրա՝ շրջակա միջավայրի գնահատումների էֆեկտիվությունն ու արդյունավետությունը գնահատելու համար: Հարցազրույցները և նախնական վերլուծությունն իրականացվել են ՅժԻ-ի և Հարավային Կովկասի տարածաշրջանային բնապահպանական կենտրոնի կողմից: Փորձեր են արվել նաև տվյալներ հավաքել շրջակա միջավայրի գնահատումների տարածման և օգտագործման վերաբերյալ՝ ինչպես ուղղակի, այնպես էլ՝ այլ հնարավոր ուղիներով: Աշխատանքը համակարգվել է Հայաստանում ԵՀԳ ՇՍՏՄ II Արևելք ծրագրի ազգային համակարգողների հետ և, հնարավորության չափով, աջակցություն է ստացել նրանցից:

Ուսումնասիրության համար դիտարկված շրջակա միջավայրի համապարփակ և թեմատիկ գնահատումները նկարագրված են ստորև:

[Հայաստանի Նախարարական զեկույց](#), հայերեն լեզվով: Այս 104 էջանոց փաստաթուղթը ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության Բնապահպանության նախարարության

2007-2011թթ. գործունեությունը: Չեկույցը վերլուծում է Բելգրադի և Աստանայի Նախարարական աշխատաժողովների միջև ընկած ժամանակահատվածի հիմնական ձեռքբերումները: Այն ներառում է շրջակա միջավայրի ներկա վիճակը, զարգացման ոլորտների և երկրի առաջնահերթությունները շրջակա միջավայրի պահպանության ասպարեզում: Չեկույցը փորձում է ամփոփել կատարված աշխատանքները, գնահատել ձեռքբերումները և բացահայտել ապագա հնարավորությունները: Փաստաթղթում մի քանի պատկերներ են առկա:

[<<Կենսաբանական քաղաքականության մասին>> կոնվենցիայի հիմնադրող ազգային զեկույց](#), 2014, հայերեն լեզվով: Այս 135 էջանոց փաստաթուղթը պատրաստվել է Կոնվենցիայի քարտուղարության ուղեցույցերի հիման վրա: Չեկույցում գնահատվում է 2011-2020թթ. Կենսաբանականության պահպանման և կայուն օգտագործման ռազմավարական ծրագրի իրականացման առաջընթացը և հնարավորությունը և տալիս Հայաստանին կենսաբանականության պահպանման միջոցառումներ նախատեսել: Այն բաղկացած է երեք հիմնական մասերից և տեղեկատվություն է ներառում կենսաբանականության կարգավիճակի և միտումների վերաբերյալ, ներկայացնում է սպառնալիքները կենսաբանականությանը և դրանց հետևանքները մարդկային բարեկեցության համար, Կենսաբանականության ազգային ռազմավարության և գործողությունների ծրագրի իրականացումը, ինչպես նաև Այիչիում ընդունված՝ կենսաբանականության ոլորտի նպատակային խնդիրների իրականացման արդյունքները Հայաստանում: Չեկույցը ներառում է որոշ վիզուալ նյութեր:

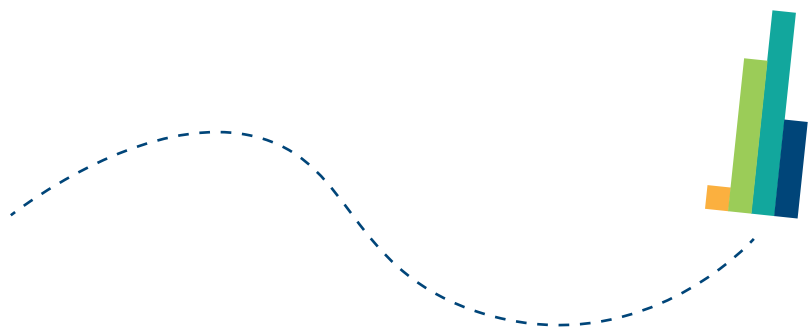
[ՄԱԿ-ի Կլիմայի փոփոխության շրջանակային կոնվենցիայի ներքո Հայաստանի Հանրապետության երրորդ ազգային հաղորդագրությունը](#), 2015թ, հայերեն լեզվով: Այս 151-էջանոց Ազգային հաղորդագրությունը մշակվել է Կոնվենցիայի Հավելված I-ի մեջ չընդգրկված երկրների համար մշակված ուղեցույցների համաձայն: Այն պարունակում է 1990-2010թթ.-ի ազգային ՁԳ արտանետումների գույքագրումը և արտանետումների միտումները, ներկայացնում է կլիմայի փոփոխության մեղմացման սցենարները և գնահատում է ապագա ցուցանիշները, մինչև 2030 թ.՝ արտանետումների բոլոր տեսակների աղբյուրներից արտանետումների կրճատմանը նպաստող նոր ոլորտային ծրագրերի շրջանակներում: Այն նաև գնահատում է Էկոհամակարգերի և կլիմայից կախվածությունն ունեցող տնտեսական ոլորտների խոցելիությունը և սահմանում է կլիմայի փոփոխության ազդեցության և ծայրահեղ հիդրոօդերևութաբանական իրադարձությունների

հետևանքների մեղմացմանն ուղղված առաջնահերթ հարմարողականության միջոցները: Փաստաթուղթը լավ պատկերավորված է:

Բնապահպանության նախարարությունը պատասխանատու է փաստաթղթի պատրաստման համակարգման համար: Նախարարությունը պատրաստել է 2007-2011թթ. Չեկոյցը, իսկ ՄԱՉԾ հայաստանյան գրասենյակն աջակցել է դրա թարգմանությանն ու հրատարակմանը: 2014թ. ԿԲԿ հինգերորդ ազգային զեկոյցը պատրաստվել է Համաշխարհային բանկի և ԳԷՀ-ի հետ սերտ համագործակցությամբ և աջակցությամբ: 2015թ. ԿՓՇԿ երրորդ ազգային հաղորդագրությունը պատրաստվել է ՄԱՉԾ ֆինանսական աջակցությամբ:

Հարցման մասնակիցները ներառել են քաղաքականության մշակողների՝ քաղաքականական և կառավարության այլ ոլորտներից, հետազոտական, գիտական և քիզնեսի, ինչպես նաև քաղաքացիական հասարակության ընտրված ներկայացուցիչների (Հավելված 1):

Հայաստանում հարցազրույցի են հրավիրվել և հարցաթերթը լրացրել են 23 կազմակերպություններ: Հարցազրույցներն իրականացվել են դեմառդեմ հանդիպումների, էլեկտրոնային նամակների ձևաչափով, հեռախոսային զրույցների և էլ. փոստի միջոցով:

2 Արդյունքներ և հիմնական ուղերձներ

Այս գլուխը վերլուծում է բոլոր դիտարկված գնահատումների վերաբերյալ հավաքական արձագանքները: Հավելված 2-ում ներկայացված են ավելի մանրամասն տվյալներ:

Էֆեկտիվություն

Հիմնական ուղերձներ

- Գնահատումներն օգտակար են և անհրաժեշտ են
- Գնահատումների որակը բարելավման պոտենցիալ ունի
- Միշտ չի, որ գնահատումներն արդյունավետորեն օգտագործվում են որոշում կայացնողների կողմից

Գրեթե բոլոր շահագրգիռ կողմերը շրջակա միջավայրի գնահատումները համարում են օգտակար և **շահագրգիռ կողմերի կարիքներին** համապատասխանող (արձագանքների 90 տոկոսից ավելին): Մի քանի շահագրգիռ կողմեր վերջին ՇՄԳ-ները բնութագրել են որպես հնացած և ոչ միշտ արտացոլող ներկայիս իրականությունը:

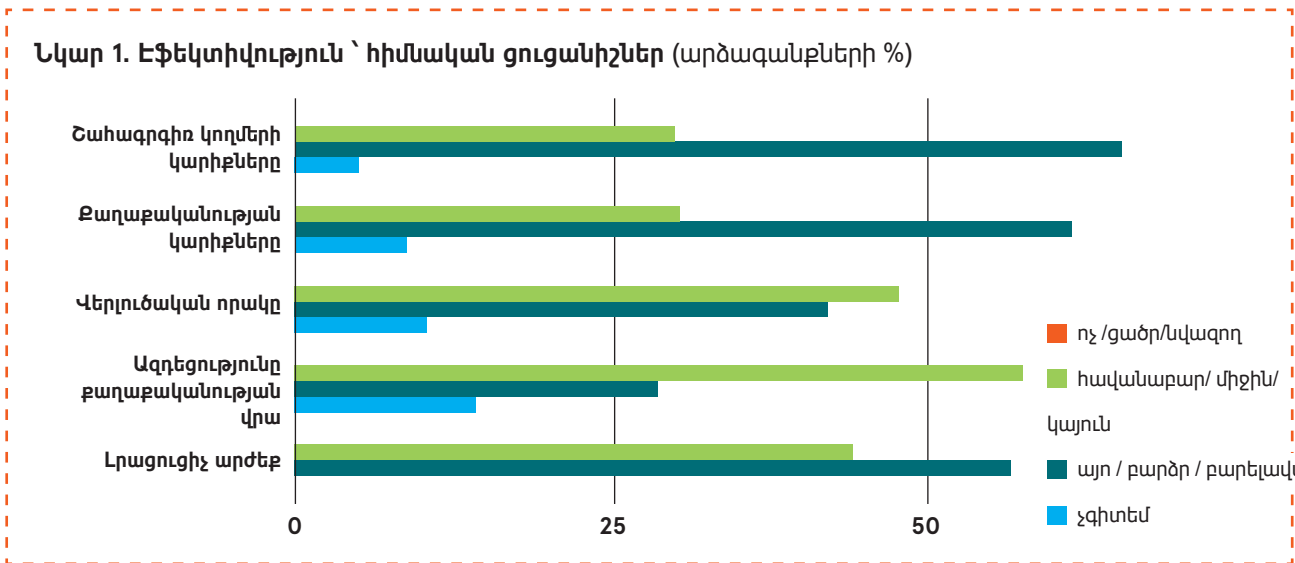
Արձագանքների ինստունտ տոկոսը նշել է, որ գնահատումները համապատասխանում են կամ հավանաբար համապատասխանում են բնապահպանական քաղաքականության

կարիքներին, սակայն որոշ շահագրգիռ կողմեր վստահ չեն, որ հաշվետվությունները ծառայում են իրենց նախնական քաղաքականության կարիքներին՝ քաղաքականություն մշակողների կողմից զեկույցների սահմանափակ օգտագործման պատճառով:

Ըստ պատասխանների գրեթե 90 տոկոսի՝ գնահատումները միջինից մինչև բարձր **վերլուծական որակ** ունեն: Մյուս կողմից, քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները մեկնաբանել են, որ Նախարարական զեկույցը չունի խորացված վերլուծություն, պարունակում է շատ քիչ օգտակար տեղեկատվություն և ներառում է տեղեկություններ, որոնք տարբերվում են ջրի և օդի մոնիտորինգի հաշվետվություններից:

Արձագանքների մոտ 75 տոկոսը նշել են, որ շրջակա միջավայրի գնահատումները, հավանաբար, ունեն կամ ունեն **ազդեցություն քաղաքականության վրա**: Որոշ շահագրգիռ կողմեր չեն կարողացել պատասխանել այս հարցին (պատասխանների մոտ 20 տոկոսը):

Հարցվածների մեծամասնությունը համամիտ է, որ գնահատումները ազգային մակարդակով **լրացուցիչ արժեք** են տրամադրում, քանի որ մասնագետներն օգտագործում են դրանք հետագա վերլուծության և շրջակա միջավայրի կառավարման գործողությունների համար:

Որակ

Հիմնական ուղերձներ

- Գնահատումների ընդհանուր որակն ու բավարարությունը միջին են
- ՇՄԳ որակը, պատեհաժամությունը և թեմատիկ լուսաբանումը բարելավման կարիք ունեն
- Հուսալիությունն ու անկախությունը միջինից մինչև բարձր են
- Հիմնական օգտագործողները թեմատիկ մասնագետներն են

Բոլոր երեք հաշվետվությունների **ընդհանուր որակը** գնահատվել է որպես միջին: Հարցման մասնակիցները որպես թերացումների հիմնական պատճառներ նշել են փաստաթղթերի պատրաստման համար անհրաժեշտ ֆինանսավորման բացակայությունը և մոնիտորինգի տվյալների առկայությունն ու հաճախականությունը:

Արձագանքների գրեթե 60 տոկոսը **բավարարությունը** գնահատել են որպես միջին, իսկ 35 տոկոսը՝ որպես բարձր: Հարցման մասնակիցները մեկնաբանել են, որ ՇՄԳ հաշվետվություններում չկա իրականացման համար ֆինանսական ռեսուրսների վերաբերյալ տեղեկատվություն:

Հարցվածների յոթանասուն տոկոսը նշել է, որ **պատեհաժամությունը** բարձր է, և այդ առումով ամենաարդիական են կենսաբազմազանության և կլիմայի վերաբերյալ հաշվետվությունները: Մի քանի շահագրգիռ կողմեր նշել են, որ Նախարարական զեկույցը դիտարկվածներից ամենահնացածն է և վերանայման կարիք ունի:

Բոլոր զեկույցներում դիտվել է միջին **թեմատիկ լուսաբանում** (պատասխանների 90 տոկոսը)՝ կենսաբազմազանության, կլիմայի և օդի աղտոտման վերաբերյալ գնահատումների ամենալայն թեմատիկ լուսաբանմամբ:

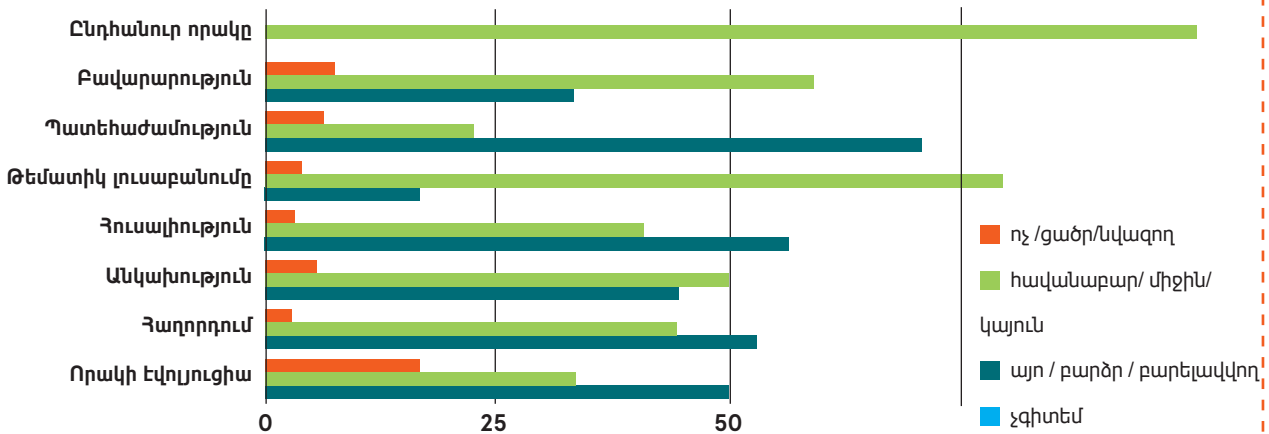
Ընդհանուր առմամբ, պատասխանների մոտ 55 տոկոսը **հուսալիությունը** գնահատել է որպես բարձր, իսկ 40 տոկոսը՝ միջին: Ամենահուսալի տվյալները ներկայացված են կենսաբազմազանության և կլիմայի գնահատումների մեջ, իսկ Նախարարական զեկույցի հուսալիությունը գնահատվել է ցածր:

Պատասխանների ավելի քան 90 տոկոսը գնահատել է բոլոր հաշվետվությունների **տվյալների և վերլուծության անկախությունը** միջինից մինչև բարձր: Կենսաբազմազանության և կլիմայի գնահատումները ճանաչվել են որպես առավել անկախը:

Շրջակա միջավայրի գնահատումների **հաղորդումը** գնահատվել է միջինից մինչև բարձր: Լավ տարածված զեկույցները ներառել են կենսաբազմազանության և կլիմայի գնահատումները: Որոշ շահագրգիռ կողմեր նաև մեկնաբանություն են տվել ավելի լայն շահագրգիռ լսարանի կողմից գնահատումների սահմանափակ օգտագործման վերաբերյալ և նշել են, որ ավելի լավ հաղորդակցման և լուսաբանման անհրաժեշտություն կա: Հիմնական օգտագործողները ոլորտի մասնագետներն են:

Հարցվածների ավելի քան 80 տոկոսը նշել է, որ **գնահատումների որակը** բարելավվել է կամ, հավանաբար, բարելավվել է ժամանակի ընթացքում, մինչդեռ արձագանքների մոտ 20 տոկոսը կարծում է, որ որակը չի բարելավվում:

Նկար 2. Գնահատումների որակը (արձագանքների %)

Արդյունավետություն

Հիմնական ուղերձներ

- Գնահատումները տրամադրում են համապատասխան տեղեկատվություն, սակայն ոչ միշտ են ազդեցություն ունենում բնապահպանական քաղաքականության վրա
- Որոշ շահագրգիռ կողմեր տեղեկացված չեն օգտագործված մեթոդների և գործիքների վերաբերյալ կամ օգուտ – ծախսի (արժեք դրամի դիմաց) վերաբերյալ
- Առկա են օպտիմալացման հնարավորություններ

Արձագանքների 90 տոկոսն ասում է, որ շրջակա միջավայրի գնահատումները տրամադրում են կամ, հավանաբար, տրամադրում են **համապատասխան տեղեկատվություն**:

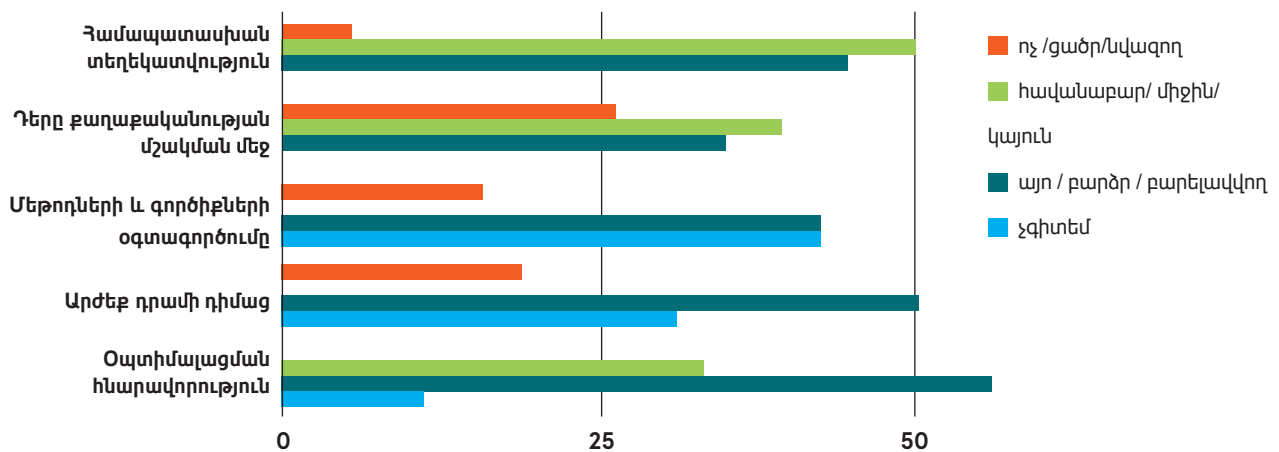
Հարցվածների մոտ 75 տոկոսը նշել են, որ շրջակա միջավայրի գնահատումները, հավանաբար, կամ վստահորեն, դերակատարություն ունեն երկրում **բնապահպանական քաղաքականության մշակման** մեջ, քանզի ռազմավարությունն ու գործողությունների ծրագրերը հիմնված են գնահատումների վրա: Արձագանքների մոտ 25 տոկոսը քաղաքականության մշակման դերը գնահատել են ցածր:

Գնահատականներում օգտագործված **վերլուծական մեթոդների և գործիքների** վերաբերյալ պատասխանների 40 տոկոսը նշել են, որ դրանք լավ են օգտագործված և բավարար են (կենսաբազմազանության և կլիմայական հաշվետվությունները), իսկ հարցվողների նույն տոկոսը չի կարողացել պատասխանել այս հարցին: Պատասխանների մոտ 20 տոկոսը նշել է, որ ժամանակակից մեթոդների և գործիքների օգտագործումը բավարար չէ:

Պատասխանների առնվազն կեսը նշել է, որ **օգուտներ – ծախսեր հարաբերակցությունը** (արժեք դրամի դիմաց) ողջամիտ է, իսկ հարցվածների 30 տոկոսը չգիտեր: Կլիմայի և կենսաբազմազանության գնահատումները համարվում են ներդրման համարժեք:

Հարցվողները գնահատել են **օպտիմալացման հնարավորությունները** որպես բարձր (պատասխանների մոտ 60 տոկոսը) կամ, հավանաբար, բարձր (պատասխանների 35 տոկոսը): Զաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների կարծիքով, Նախարարական զեկույցը որակի բարելավման տեղ ունի:

Նկար 3. Արդյունավետություն՝ հիմնական ցուցանիշներ (արձագանքների %)

Քաղաքականության ազդեցություն

Հիմնական ուղերձներ

- Գնահատումները փոքր դեր են խաղում քաղաքականության միջամտությունների սահմանման մեջ
- Գնահատումները չափավոր կերպով օգնում են քաղաքականության գնահատմանը

Հարցման մասնակիցների 60 տոկոսը նշել է, որ գնահատումների միջոցով տրամադրված տեղեկատվությունը շատ աննշան դեր է խաղում **քաղաքականության միջամտությունները** սահմանելու համար: Քննադատության մեծ մասը վերաբերում է գնահատման ժամկետներին և որոշ իրավիճակներում արձագանքելու բաց թողած հնարավորություններին:

Մասնակիցների մեծամասնությունը հաշվետվությունները համարում է արդյունավետ՝ քաղաքականության միջամտությունների **շրջանակն ու ծավալը** որոշելու հարցում:

Պատասխանների ավելի քան 30 տոկոսը նշել է, որ գնահատումները կարևոր են կամ շատ կարևոր են **քաղաքական գործիքների ընտրության** հարցում: Պատասխանների

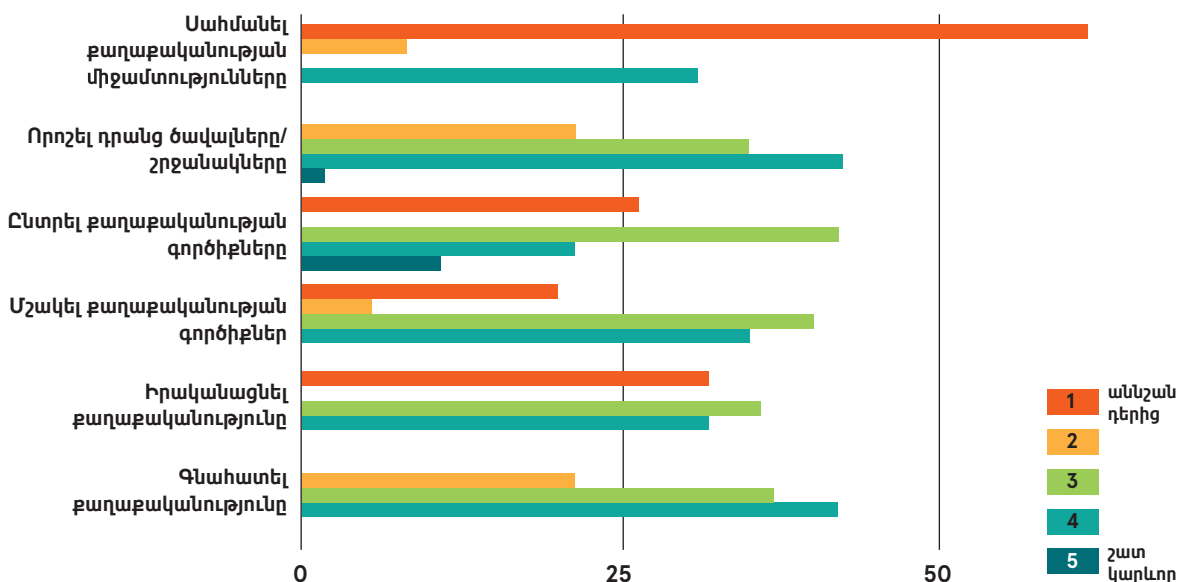
քառասուն տոկոսը նշել է, որ օգնությունը չափավոր է, իսկ մոտ 30 տոկոսը նշել է, որ գնահատումները շատ աննշան դեր են խաղում քաղաքականության ընտրության հարցում: Կենսաբազմազանության և կլիմայի գնահատումները համարվում են առավել արդյունավետը՝ քաղաքականության ընտրությանն աջակցելու հարցում:

Նման կարծիքներ առկա էին նաև **քաղաքականության գործիքների մշակման** գործում գնահատումների դերի վերաբերյալ: 35 տոկոսը նշել է, որ այդ դերը զգալի է, իսկ 40 տոկոսը՝ չափավոր, իսկ 20 տոկոսը՝ աննշան:

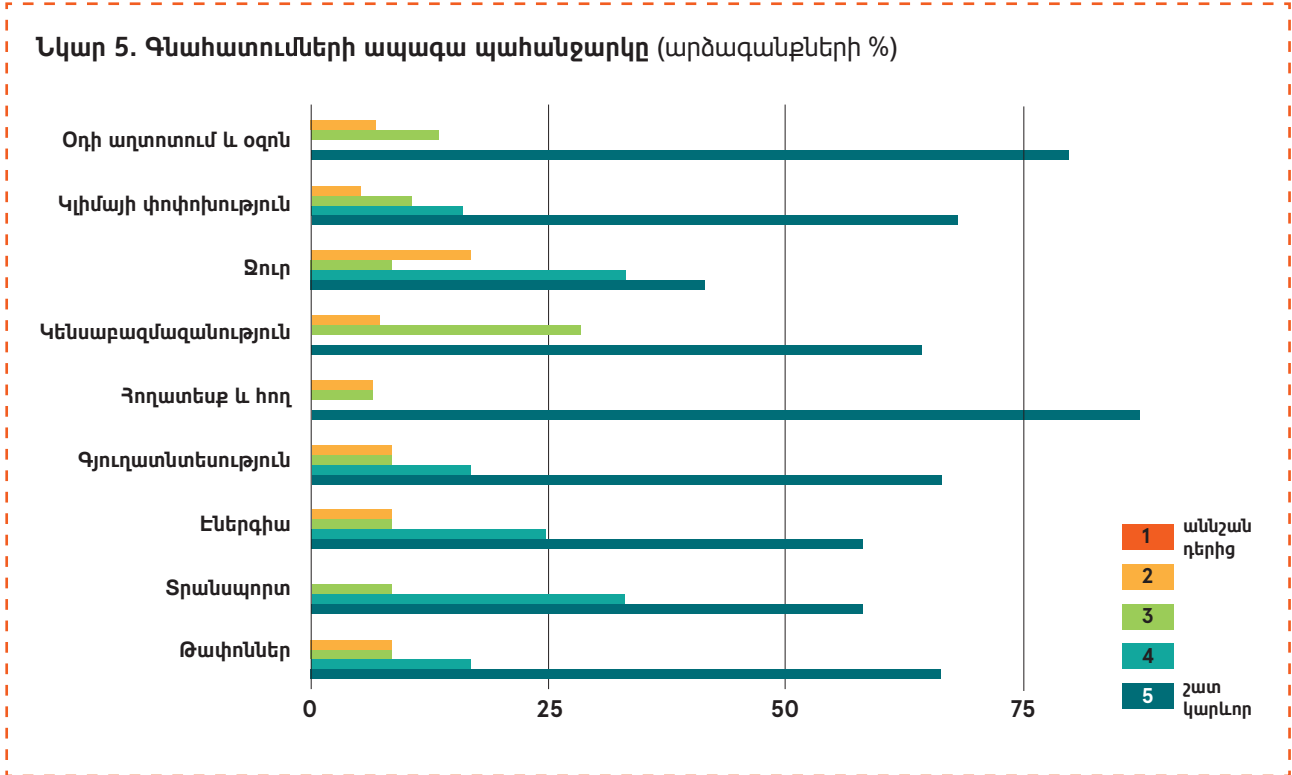
Բնապահպանական գնահատումները (բացառությամբ Նախարարական զեկույցի) հարցվածների 35 տոկոսի կողմից օգտակար են համարվել **քաղաքականության իրականացման** համար: Ավելի քան 35 տոկոսը նշել է, որ քաղաքականության իրականացման մեջ գնահատումների դերը շատ աննշան է:

Պատասխանների ավելի քան 90 տոկոսը **բնապահպանական քաղաքականության էֆեկտիվությունն ու արդյունավետությունը** գնահատելու համար հաշվետվությունները համարել են օգտակար կամ չափավոր օգտակար:

Նկար 4. Համապատասխանությունը և ազդեցությունը քաղաքականության վրա (արձագանքների %)

Ընդհանուր առմամբ, գնահատումների հետագա պահանջարկի վերաբերյալ պատասխանները ցույց են տալիս, որ կարիք կա շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունները պատրաստել մի շարք թեմաների վերաբերյալ, որպեսզի օգնեն բարելավելու երկրի շրջակա միջավայրի ցուցանիշները: Թեմաների մեծ մասը դասվել է բարձրից մինչև շատ բարձր, բայց ջուրը ավելի ցածր գնահատականներ է ստացել:

Իրազեկում և ներգրավում

Հիմնական ուղերձներ

- Բոլոր գնահատումները հասանելի են առցանց՝ անգլերեն և հայերեն լեզուներով, բայց ոչ միշտ՝ ազգային կառավարվող կայքերում
- ՄԱԿ-ի ԿՓՇԿ-ի երրորդ ազգային հաղորդագրությունը կարող է օրինակ ծառայել այլ հաշվետվությունների համար
- ՀԿ-ները կարող էին ավելի ակտիվորեն ներգրավվել

Երեք փաստաթղթերն էլ հասանելի են առցանց լայն հանրային օգտագործման համար (Նախարարության և / կամ ՄԱՉԾ-ի կայքերում), թեև ընդհանուր առմամբ, ընդհանուր առմամբ չէին տեղեկատվություն տրամադրել իրենց կայքէջերի այցելուների վերաբերյալ, կամ այն մասին, թե քանի անգամ են փաստաթղթերը ներբեռնվել:

Շահագրգիռ կողմերը բնութագրել են ՄԱԿ-ի ԿՓՇԿ-ի երրորդ ազգային հաղորդագրությունը որպես լավ մատուցված զեկույց Հայաստանում տարբեր իրադարձությունների վերաբերյալ: Այս զեկույցը կարող է օրինակ ծառայել նման այլ բնապահպանական գնահատականների համար:

3 Եզրակացություններ և նկատառումներ

Ընդհանուր առմամբ, շրջակա միջավայրի գնահատումները համապատասխանում են շահագրգիռ կողմերի կարիքներին և աջակցում են բնապահպանական քաղաքականությանը, սակայն անհրաժեշտ է դիտարկել դրանց որակի բարելավումը, հատկապես, Նախարարական զեկույցի համար: Տեղեկատվությունն ու տվյալները պետք է թարմացվեն և արդիականացվեն, գնահատումները պետք է համալրվեն վերլուծությամբ և փաստաթղթերը պետք է ներառեն համապատասխան նյութեր և դեպքերի ուսումնասիրություններ: Հաշվետվությունների պատրաստումը պետք է ներառի լայնամասշտաբ խորհրդատվություններ ակադեմիական հաստատությունների, համապատասխան պետական մարմինների, քաղաքացիական հասարակության և փորձագետների հետ: Տեղեկատվությունը պետք է ստուգվի ոլորտում համապատասխան փորձառություն ունեցող համապատասխան կազմակերպությունների հետ:

Նկատառումներ

- Տվյալների և տեղեկատվության որակը պետք է բարելավվի
- Գնահատումների մեջ առկա վերլուծությունը պետք է բարելավվի

Գնահատումների որակը կախված է որոշակի ոլորտներում մոնիտորինգի տվյալների և փորձի առկայությունից: Թափոնների կառավարման ոլորտում, օրինակ, հաշվետվությունները և գնահատումները կանոնավոր կերպով չեն անցկացվում, և տվյալները պարբերաբար չեն հավաքվում ու վերլուծվում: Արդյունքում, թափոնների ազդեցության, բնական ռեսուրսների և շրջակա միջավայրի աղտոտման և մարդկանց առողջության վրա բացասական ազդեցությունների մասին տվյալները քիչ են: Հասանելի և ազատ բնապահպանական տեղեկատվության ստեղծման համար անհրաժեշտ է հետևողական մոտեցում տարբեր հարցերի վերաբերյալ:

Նկատառում

- Գնահատման պատրաստման համար պետք է ապահովվեն տվյալների հավաքագրման պատեհաժամությունը, հաճախականությունն ու համակողմանիությունը

ՇՄ գնահատումների որակը առավել հաճախ կախված է դրանց պատրաստման համար և մասնավոր ոլորտներում փորձաքննության և վերլուծության, տվյալների հավաքագրման և հետազոտությունների համար առկա ֆինանսավորումից: Սա նշանակում է, որ բնապահպանական հաշվետվությունների համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները պետք է հատկացվեն պետական բյուջեից, և դա պետք է իրականացվի դոնոր կազմակերպությունների և զարգացման ու բնապահպանական ցուցանիշների բարելավման մեջ հետաքրքրված կառույցների հետ սերտ համակարգման միջոցով:

Նկատառում

- Գնահատումների պատրաստման համար անհրաժեշտ բավարար ֆինանսական աջակցությունը պետք է կայունացվի և ապահովվի ինչպես պետական, այնպես էլ դոնորների միջոցով

Շրջակա միջավայրի գնահատումների քաղաքականության վրա ազդեցության միջին վարկանիշը հանգեցնում է այն նկատառման, որ անհրաժեշտ է բարձրացնել գնահատումների օգտագործման մակարդակը որոշումներ կայացնողների շրջանում և բարելավել քաղաքականության մշակման վրա դրանց ազդեցությունը, մասնավորապես, քաղաքականության գործիքների և բարեփոխումների մշակման և ազգային առաջնահերթ նպատակների ու ցուցանիշների առաջընթացի վերաբերյալ մոնիտորինգի ներդրումը: Բնապահպանական գնահատումները պետք է ավելի սերտորեն համապատասխանեն ազգային օրենսդրության և միջազգային պարտավորությունների սկզբունքներին:

Նկատառում

- Շրջակա միջավայրի գնահատումների (հատկապես, Նախարարական զեկույցների) դերը քաղաքականության մշակման և որոշումների կայացման գործում պետք է մեծացվի

Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները նշել են ազգային բնապահպանական գնահատումների պատրաստման և տարածման գործում մասնակցության և համագործակցության ինտեգրը՝ հանրության, քաղաքացիական հասարակության և գիտական կազմակերպությունների շրջանում (ակադեմիական ցանցերի միջոցով):

→ **Նկատառումներ**

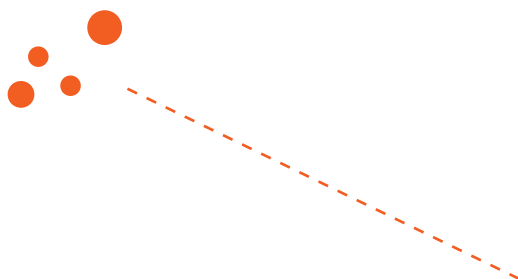
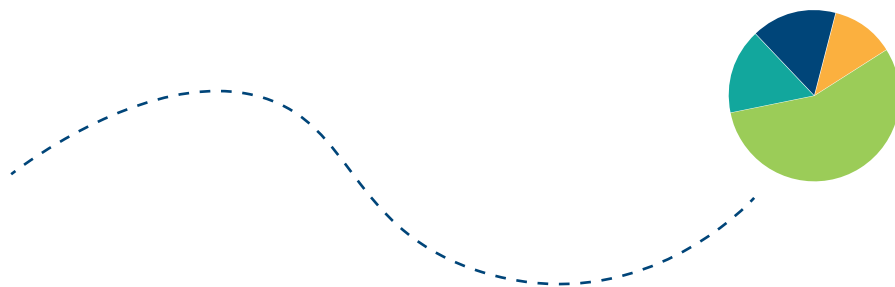
- Շահագրգիռ կողմերի ավելի լայն շրջանակ, ներառյալ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչներին և ՀԿ-ներին, պետք է ներգրավվի հաշվետվությունների պատրաստման և տարածման գործում
- Գնահատումները պետք է ավելի լավ մատուցվեն (ՄԱԿ-ի ԿՓՇԿ-ի երրորդ ազգային հաղորդագրությունը կարող է օրինակ ծառայել այլ հաշվետվությունների համար)

Կարևոր է, որ շրջակա միջավայրի վերաբերյալ հաշվետվությունները հասանելի լինեն ազգային կառավարվող կայքէջերում, հատկապես, ԲՆ կայքում, ինչպես նաև ավելի լավ վերահսկել գնահատումների օգտագործման վերաբերյալ տվյալները:

→ **Նկատառումներ**

- Ապահովել շրջակա միջավայրի գնահատումների հասանելիությունը ազգային ինտերնետային կայքէջերում
- Անհրաժեշտ է ապահովել շրջակա միջավայրի գնահատումների օգտագործման վերաբերյալ տվյալների համակարգված հավաքում

Հավելվածներ

Հավելված 1   Հարցված կազմակերպություններ

- Ազգային ժողով
- Գյուղատնտեսության նախարարություն
- Բնապահպանության նախարարություն
- Էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների նախարարություն
- Առողջապահության նախարարություն
- Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն
- Երևանի քաղաքապետարանի ավագանի
- Գիտությունների ազգային ակադեմիա
- Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի Հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտ
- Բուսաբանության ինստիտուտ
- Կլիմայի փոփոխության տեղեկատվական կենտրոն
- Երևանի պետական համալսարան
- Հայկական պետական մանկավարժական համալսարան
- Կովկասի տարածաշրջանային բնապահպանական կենտրոն
- Օրհուսի կենտրոն
- UNIDO-ի Կանաչ ակումբ
- “Կանաչ արահետ” ՀԿ
- Էներգաինսայդության հիմնադրամ
- <<Էկոլոգիական կենսակայունություն>> ՀԿ
- Հայաստանի զործատուների հանրապետական միություն

Հավելված 2 Հարցման արձագանքների ամփոփում

I. Էֆեկտիվություն

1 Էֆեկտիվության հիմնական ցուցանիշներ

	Այո	Հավանաբար	Չգիտեմ	Ոչ
1.1 ՇՄԳ համապատասխանել են շահագրգիռ կողմի կարիքներին ու պահանջներին:	13	6	1	0
1.2 ՇՄԳ պատշաճ կերպով արձագանքել է բնապահպանական քաղաքականության կարիքներին:	14	7	2	0
1.3 Արդյո՞ք ՇՄԳ վերլուծությունը հետևողականորեն բարձր որակի է:	8	9	2	0
1.4 ՇՄԳ արդյունքները ազդեցություն ունեն բնապահպանական քաղաքականության վրա կամ հավանական է, որ կունենան նման ազդեցություն ապագայում:	6	12	3	0
1.5 ՇՄԳ լրացուցիչ արժեք ներկայացնում է արդյոք ազգային մակարդակում:	9	7	0	0

2 Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունների ընդհանուր որակը

	Ցածր	Միջին	Բարձր
2.1 Ինչպե՞ս կգնահատեիք Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունների ընդհանուր որակը:	0	45	0

3 Ընդհանուր առմամբ, ինչպե՞ս կգնահատեիք Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվություններում առկա տեղեկատվությունն ըստ հետևյալ չափանիշների:

	Ցածր	Միջին	Բարձր
3.1 Բավարարություն	2	16	9
3.2 Պատեհաժամությունը	2	7	22
3.3 Թեմատիկ լուսաբանումը	1	19	4
3.4 Հուսալիությունը	1	13	18
3.5 Անկախությունը	2	18	16
3.6 Լավ մատուցված	1	15	18

4 Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունների որակի գարգացում

	Նվազող	Կայուն	Բարելավվող
4.1 Ինչպե՞ս կգնահատեիք Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունների որակի գարգացումը վերջին տարիներին:	2	4	6

II. Արդյունավետություն

1 Արդյունավետության հիմնական ցուցանիշներ

	Այո	Հավանաբար	Չգիտեմ	Ոչ
1.1 ՇՄԳ պարունակու՞մ է համապատասխան տեղեկատվություն:	8	9	0	1
1.2 ՇՄԳ դեր խաղացե՞լ է երկրում բնապահպանական քաղաքականության մշակման մեջ:	8	9	0	6
1.3 Վերլուծական մեթոդների և գործիքների կիրառումը ՇՄԳ մեջ պատշա՞ճ և բավարար է:	8	0	8	3
1.4 ՇՄԳ ներկայացրե՞լ է արդյո՞ղ արժեք դրամի դիմաց՝ համեմատելով ծախսերն ու օգուտները:	8	0	5	3
1.5 ՇՄԳ օպտիմալացման հնարավորություն կա՞ արդյո՞ք՝ ժամանակակից և արդյունավետ գործառնական հոսքի առումով:	10	6	2	0

2 ՇՄԳ հաշվետվությունները տեղեկատվություն պարունակում են ...

	Շատ աննշան դեր (1)	2	3	4	Շատ կարևոր դեր (5)
2.1 օգնելու սահմանել քաղաքականության անհրաժեշտ միջամտությունները:	8	1	0	4	0
2.2. օգնելու որոշել քաղաքականության միջամտությունների ծավալներն ու շրջանակը:	0	14	23	28	1
2.3 օգնելու ընտրել քաղաքականության գործիքները (իրավական, իրազեկման բարձրացման և այլն)?	5	0	8	4	2
2.4 օգնելու մշակել քաղաքականության գործիքները (ներառյալ դրանց թիրախների և ցուցիչների սահմանումը):	4	1	8	7	0
2.5 օգնելու իրականացնել քաղաքականությունը:	8	0	9	8	0
2.6 օգնելու գնահատել բնապահպանական քաղաքականության էֆեկտիվությունն ու արդյունավետությունը:	0	4	7	8	0

3 Այս և շրջակա միջավայրի բնապահպանական գնահատման նման հաշվետվությունները հատկապես անհրաժեշտ են, որպեսզի օգնեն բարելավել երկրի բնապահպանական ցուցանիշները հետևյալ ոլորտներում.

	Շատ քիչ չափով (1)	2	3	4	Շատ մեծ չափով (5)
3.1. Օդի աղտոտում և օզոնի քայքայում	0	1	2	0	12
3.2. Կլիմայի փոփոխություն	0	1	2	3	13
3.3 Ջուր	0	2	1	4	5
3.4 Կենսաբազմազանություն	0	1	4	0	14
3.5 Դողատեսքեր և հող	0	1	1	2	8
3.6 Գյուղատնտեսություն	0	1	1	3	7
3.7 Էներգիա	0	0	1	3	7
3.8 Տրանսպորտ	0	0	1	4	7
3.9 Թափոններ	0	1	1	2	8

Հավելված 3 Գնահատման գործիք (հարցաշարը)

ՇՄԳ Գնահատման գործիք.

Շրջակա միջավայրի վերջին ազգային գնահատումների (ՇՄԳ) շրջանակն ու հիմնական հարցերը

ՆՇՈՒՄ. Ստորև ներկայացված աղյուսակները պետք է լրացվեն դիտարկման համար ընտրված բոլոր հրապարակումների համար: Խնդրում ենք լրացնել հրապարակումների խորհրդանիշները այն վանդակներում, որոնք համապատասխանում են այս հրապարակումների վերաբերյալ հարցվողի կարծիքին: Օրինակ՝

	Ցածր	Միջին	Բարձր	Մեկնաբանություն
2.1 Ընդհանուր առմամբ ինչպե՞ս կգնահատեիք շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունները:	B	S	W, A	

S՝ Նախարարական զեկույց; W՝ Չրի վերաբերյալ թեմատիկ հաշվետվություններ; A՝ Օդի/կլիմայի վերաբերյալ թեմատիկ հաշվետվություններ; B՝ Կենսաբազմազանության վերաբերյալ թեմատիկ հաշվետվություններ:

Էֆեկտիվություն և արդյունավետություն՝ գնահատման երկու հարթությունները.

✓ I. Էֆեկտիվություն

1 Էֆեկտիվության հիմնական ցուցանիշները

	Այո	Հավանաբար	Զգիտեմ	Ոչ	Մեկնաբանություն
1.1 ՇՄԳ համապատասխանում է շահագրգիռ կողմի կարիքներին և պահանջներին:					
1.2 ՇՄԳ պատշաճ կերպով արձագանքել է բնապահպանական քաղաքականության կարիքներին:					
1.3 Արդյո՞ք ՇՄԳ վերլուծությունը հետևողականորեն բարձր որակի է:					
1.4 ՇՄԳ արդյունքները ազդեցություն ունեն բնապահպանական քաղաքականության վրա կամ հավանակամ է, որ կունենան նման ազդեցություն ապագայում:					
1.5 ՇՄԳ լրացուցիչ արժեք ներկայացնում է արդյո՞ք ազգային մակարդակում:					

2 Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունների ընդհանուր որակը

	Ցածր	Միջին	Բարձր	Մեկնաբանություն
2.1 Ինչպե՞ս կգնահատեիք Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվությունների ընդհանուր որակը:				

3 Ընդհանուր առմամբ, ինչպե՞ս կգնահատեիք Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվություններում ներկայացված տեղեկատվությունը՝ ըստ հետևյալ չափանիշների.

	Ցածր	Միջին	Բարձր	Մեկնաբանություն
3.1 Բավարարություն				
3.2 Պատեհաժամությունը				
3.3 Թեմատիկ լուսաբանումը				
3.4 Հուսալիությունը				
3.5 Անկախությունը				
3.6 Լավ մատուցված				

4 Շրջակա միջավայրի գնահատման հաշվետվություններ որակը

	Նվազող	Կայուն	Բարելավվող
4.1 Ինչպե՞ս կգնահատեիք Շրջակա միջավայրի գնահատման վերջին տարիների հաշվետվությունների որակը:			

✓ II. Արդյունավետություն

1 Արդյունավետության հիմնական ցուցանիշները

	Այո	Հավանաբար	Զգիտեմ	Ոչ	Մեկնաբանություն
1.1 ՇՄԳ պարունակում է համապատասխան տեղեկատվություն:					
1.2 ՇՄԳ դեր խաղացել է երկրում բնապահպանական քաղաքականության մշակման մեջ:					
1.3 Վերլուծական մեթոդների և գործիքների կիրառումը ՇՄԳ մեջ պատշաճ և բավարար է:					
1.4 ՇՄԳ ներկայացրել է արդյո՞ղ արժեք դրամի դիմաց՝ համեմատելով ծախսերն ու օգուտները:					
1.5 ՇՄԳ օպտիմալացման հնարավորություն կա՞ արդյո՞ք՝ ժամանակակից և արդյունավետ գործառնական հոսքի առումով:					

2 ՇՄԳ հաշվետվությունները տեղեկատվություն տրամադրել են.

	Շատ աննշան դեր (1)	2	3	4	Շատ կարևոր դեր (5)
2.1 օգնելու սահմանել քաղաքականության անհրաժեշտ միջամտությունները:					
2.2. օգնելու որոշել քաղաքականության միջամտությունների ծավալներն ու շրջանակը:					
2.3 օգնելու ընտրել քաղաքականության գործիքները (իրավական, իրազեկման բարձրացման և այլն)?					
2.4 օգնելու մշակել քաղաքականության գործիքները (ներառյալ դրանց թիրախների և ցուցիչների սահմանումը):					
2.5 օգնելու իրականացնել քաղաքականությունը:					
2.6 օգնելու գնահատել բնապահպանական քաղաքականության էֆեկտիվությունն ու արդյունավետությունը:					

3 Այս և Շրջակա միջավայրի գնահատման նմանատիպ գեկույցները հատկապես անհրաժեշտ են՝ երկրի հետևյալ բնապահպանական ցուցանիշների բարելավմանը նպաստելու համար.

	Շատ փոքր չափով (1)	2	3	4	Շատ մեծ չափով (5)
3.1. Օդի աղտոտում և օդոնի քայքայում					
3.2. Կլիմայի փոփոխություն					
3.3. Ջուր					
3.4. Կենսաբազմազանություն					
3.5. Հողատեսք և հող					
3.6. Գյուղատնտեսություն					
3.7. Էներգիա					
3.8. Տրանսպորտ					
3.9. Թափոններ					

